

การแบ่งช่วงชั้นทางสังคม : มุมมองของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและ พระพุทธศาสนา

Social Stratification: Perspective of Brahmanism-Hinduism and Buddhism

พระอรรถชาติ เดชดำรง

Phra Atthachart Detdamrong

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Faculty of Humanities, Kasetsart University, Thailand.

Email: autthachart.d@ku.th

Received November 6, 2022; Revised February 7, 2023; Accepted April 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์การแบ่งช่วงชั้นทางสังคมของมนุษย์ ซึ่งมี 4 รูปแบบได้แก่ ระบบทาส ระบบศักดินา ระบบวรรณะ และระบบชนชั้น ผ่านมุมมองของพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เปรียบเทียบแนวคิดของทั้ง 2 ศาสนาที่มีผลต่อแนวคิดของคนในสังคม ผลการศึกษาพบว่า การแบ่งช่วงชั้นทางสังคมทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีอิทธิพลต่อการแบ่งวรรณะของคนในสังคมซึ่งฝังแน่นในระบบความคิดของผู้คนนับถือ แม้ในปัจจุบันก็ยังมีแนวคิดเรื่องการแบ่งวรรณะก็ยังคมมีอยู่ ส่วนพระพุทธศาสนามีมุมมองว่าคนในสังคมควรมีความเสมอภาคกัน วิธีลดความขัดแย้งคือ การฝึกฝนจิตใจให้สงบเพื่อจะได้เห็นโลกและชีวิตตรงไปตามความเป็นจริงว่าทุกคนเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายเหมือนกัน มนุษย์จึงควรฝึกฝนจิตใจให้หลุดพ้นจากความทุกข์

คำสำคัญ: การแบ่งช่วงชั้นทางสังคม; พระพุทธศาสนา; ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

Abstract

This academic paper is an analytical study of the four types of social stratification of human beings: slave system, feudal system, caste system, and class system. through the perspective of Buddhism and Brahmin-Hinduism Compare the concepts of the two religions that affect the people in society. The results of the study found that social stratification creates conflicts in society. Brahmin-Hindu influences the caste division of people in society, which is firmly rooted in the belief system of the believers. Even today, the concept of caste division is still sharp. As for Buddhism, there is a view that people in society should be equal. How to reduce conflicts? Training the mind to be calm in order to see the world and life as it really is. Everyone is a friend of birth, old age, sickness, and death. Humans should therefore train their minds to be free from Suffering.

Keywords: Social Stratification; Buddhism; Brahmanism-Hinduism

บทนำ

การแบ่งช่วงชั้นทางสังคม เป็นการแบ่งกลุ่มคนในสังคมในหลายรูปแบบ ซึ่งประกอบด้วยมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ได้แก่ ชนชั้นทางเศรษฐกิจ (Economic class) สถานภาพทางสังคม (Social status) และอำนาจทางการเมือง (Political power) (Brennan, 2018) การแบ่งช่วงชั้นทางสังคมสามารถพบได้ในทุกประเทศ ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนาและทุกเผ่าพันธุ์ เหตุเพราะมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมจะมีการจัดลำดับความสำคัญของแต่ละบุคคลเพื่อวัตถุประสงค์หลายประการ เช่น เพื่อให้สะดวกในการปกครอง เพื่อแบ่งงานกันทำ เป็นต้น บางครั้งเกิดจากความเชื่อทางศาสนาดังในสังคมของผู้ที่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีการแบ่งชนชั้นตามความเชื่อทางศาสนาออกเป็น 4 วรรณะ ได้แก่ วรรณะพราหมณ์ วรรณะกษัตริย์ วรรณะแพศย์ และวรรณะศูทร ระบบวรรณะส่งผลต่อวิถีชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมของผู้ที่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในประเทศอินเดียซึ่งประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

สำหรับประเทศไทยที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ หากมองสังคมอย่างผิวเผินก็น่าจะมีความเสมอภาคกัน แต่เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าสังคมไทยมีระบบการแบ่งช่วงชั้นบางอย่างที่ยังรากลึกมายาวนาน แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้มีอิทธิพลต่อการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมมากนัก หากแต่มีบางสิ่งที่ส่งผลให้สังคมไทยมีการจัดกลุ่มคนให้เป็นระบบช่วงชั้น จึงน่าจะศึกษาเป็นอย่างยิ่งว่าการแบ่งช่วงชั้นในสังคมคืออะไร มีที่มาอย่างไร อะไรเป็นสาเหตุ บทความนี้จะนำเสนอประเด็นการแบ่งช่วงชั้นในสังคมผ่านมุมมองของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธศาสนา

การแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification)

การแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) ว่าเป็นกระบวนการทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งพบว่ามีอยู่ในทุกสังคม กระบวนการนี้แม้จะเป็นกระบวนการที่ไม่พึงปรารถนา แต่ก็ไม่สามารถกำจัดให้หมดสิ้นได้ เป็นการตีค่าสถานภาพของบุคคลให้แตกต่างกัน ทำให้เกิดศักดิ์ศรีและอภิสิทธิ์แตกต่างกันไปด้วยโดยกำหนดให้บุคคลบางคนอยู่ในตำแหน่งทางสังคมชั้นสูง บางคนอยู่ในตำแหน่งทางสังคมชั้นต่ำ ซึ่งทั้งนี้เป็นไปตามค่านิยมของบุคคลในสังคมนั้น ๆ การแบ่งช่วงชั้นเกิดขึ้นเพราะคนมีคุณสมบัติไม่เท่าเทียมกัน บางอย่างติดตัวมาโดยกำเนิด บางอย่างเป็นคุณสมบัติที่สังคมกำหนดให้มีคุณค่าแตกต่างกันในภายหลัง เช่น ความแตกต่างกันทางด้านร่างกาย, ผิวพรรณ, ระดับการศึกษา, อาชีพ, ตระกูล, ทรัพย์สินสมบัติ, อำนาจ, สติปัญญาและความสามารถในการคิด เป็นต้น คุณสมบัติที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ถูกสังคมจัดเป็นระบบ บางอย่างอาจเป็นที่ยอมรับ บางอย่างอาจไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมก็ได้ ถ้าการแบ่งช่วงชั้นเอื้อประโยชน์ให้บุคคลเฉพาะกลุ่มก็มักจะได้รับการต่อต้านจากบุคคลที่ไม่ได้ประโยชน์ เกิดขบวนการทางสังคม (Social Movement) ที่มีเป้าหมายเลิกการแบ่งชนชั้น หรือทำลายอภิสิทธิ์ชน เพื่อให้ทุกคนได้ประโยชน์ได้ประโยชน์ในสังคมอย่างเท่าเทียม (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2542) สาเหตุที่ทำให้เกิดการแบ่งช่วงชั้นว่าเกิดจากความแตกต่างทางสังคม เพราะมนุษย์ต่างกันด้วยลักษณะทางกายภาพ เช่น เพศ ความสูง ขนาดร่างกาย อีกทั้งยังแตกต่างด้วยบทบาททางสังคม หน้าที่การงาน อาชีพ มนุษย์จึงมีการแบ่งช่วงชั้นระหว่างกัน (Harold, 2000) บางสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์การตีความคุณค่าต่อปัจจัยดังกล่าวนี้อย่างเข้มงวด ซึ่งส่งผลให้บุคคลมีคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แตกต่างกันไปด้วย ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากกฎเกณฑ์ดังกล่าว จะพัฒนากฎเกณฑ์ใหม่ๆ ให้มีความขลังหรือความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้นเพื่อให้ได้อภิสิทธิ์ในการแสวงผลประโยชน์เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็สร้างกรอบกำกับเพื่อให้ตนเองและพวกพ้องได้รับผลประโยชน์เหล่านั้นอย่างถาวร เช่น กฎเกณฑ์เกี่ยวกับวรรณะ เป็นต้น

ลักษณะการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมจะแตกต่างกันออกไปตามประเภทของสังคม ถ้าในสังคมแบบเรียบง่าย เช่น สังคมสมัยโบราณ สังคมชนบท และสังคมชนเผ่าต่าง ๆ การแบ่งช่วงชั้นทางสังคมแทบจะไม่ปรากฏเห็น

สมาชิกทุกคนในสังคมจะมีสถานภาพทางสังคมเท่าเทียมกัน ไม่มีความแตกต่างทางชนชั้นมากนัก (ชวลวิทย์ อรุณปราการ, นววรรณ พูลสวัสดิ์ และ สรวิชัย วงษ์สอาด, 2565) ตรงกันข้ามกับสังคมที่ซับซ้อน เช่น สังคมเมืองหรือสังคมอุตสาหกรรม สมัยปัจจุบันจะมีความแตกต่างทางชนชั้นสูงมาก และยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนและมีความหนาแน่นมากขึ้นเท่าไรก็ตาม ความแตกต่างทางชนชั้นก็จะยิ่งมากขึ้น ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ การเมือง จะปรากฏเด่นชัดมากในสังคมเมือง มีการตีค่าความสูงต่ำของบุคคลบนพื้นฐานของปัจจัยดังกล่าวอย่างกว้างขวาง เพราะฉะนั้น การแบ่งช่วงชั้นทางสังคมจึงขึ้นอยู่กับประเภทและขนาดของสังคม

การแบ่งช่วงชั้นทางสังคมในอดีต มีอยู่ 4 ประเภท ได้แก่ 1) ระบบทาส (Slavery System) 2) ระบบฐานันดรหรือศักดินา (Estate or Feudal System) 3) ระบบวรรณะ (Caste System) และ 4) ระบบชนชั้นทางสังคม (Class System) (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2542) ส่วนในโลกยุคปัจจุบัน ได้อธิบายการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) ว่ามี 4 ประเภท ได้แก่ 1) ระบบทาส (Slavery) 2) ระบบวรรณะ (Caste System) 3) ระบบชนชั้นทางสังคม (Class System) และ 4) ระบบคุณธรรม (Meritocracy) (Nickerson, 2023) มีปัจจัยที่ส่งผลต่อการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม ได้แก่ เศรษฐกิจ สถานะทางสังคม เพศ ศาสนา และในปัจจุบันยังนับเรื่องความทรงอิทธิพลในเครือข่ายสังคมออนไลน์ด้วย

จะเห็นได้ว่าสังคมในยุคปัจจุบันไม่ได้ระบบฐานันดรศักดินาเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัย คนรุ่นใหม่มีความคิดเรื่องสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคมากขึ้น จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับเรื่องเจ้าขุนมูลนายมากนัก หากแต่ให้ความสำคัญต่อความเท่าเทียมกันของมนุษย์มากกว่า การแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) เป็นระบบต่างๆพอจะสรุปได้ดังนี้

1) ระบบทาส (Slavery System) คือ ระบบที่บุคคลทั่วไปจะยึดถือเอาบุคคลอื่นมาเป็นเสมือนทรัพย์สินของตน สามารถจำหน่ายหรือใช้งานอย่างไรก็ได้โดยไม่มีสิทธิปฏิเสธ

2) ระบบฐานันดรหรือศักดินา (Estate or Feudal System) เป็นระบบสมัยเก่า กล่าวคือการจัดระดับของคนในสังคมโดยกำหนดจากสิทธิในการครอบครองที่ดิน การแบ่งช่วงชั้นทางสังคมแบบนี้ปรากฏในสังคมของยุโรป (สังคมฟิวดัล) สังคมญี่ปุ่น (สังคมโชกุน) และสังคมไทย (สังคมศักดินา) โดยมักจะได้รับการประทานที่ดินจากพระมหากษัตริย์ เป็นการแจกจ่ายผลประโยชน์และอำนาจให้แก่บุคคลตามลำดับแห่งฐานันดร ดังนั้นพระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ ขุนนาง พ่อค้า ชวนา และทาสติดดิน

3) ระบบวรรณะ (Caste System) คือ ระบบสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่สืบเชื้อสายประเพณีตามแบบบรรพบุรุษ กล่าวคือมีการกำหนดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์กับคนต่างวรรณะ มีการสืบทอดการประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษของตน

4) ระบบชนชั้นทางสังคม (Class System) เป็นระบบสังคมเปิด (Open Society) กล่าวคือเป็นระบบที่บุคคลมีอิสระเสรีภาพในการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมโดยเสรี แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปัจจัยด้าน การศึกษา อาชีพ รายได้ อำนาจ เป็นต้น ซึ่งมีผลทำให้ผลทำให้บุคคลมีอิทธิพลแตกต่างกันออกไป

อย่างไรก็ตาม ในสังคมส่วนใหญ่ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา จะเห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีอยู่อย่างชัดเจน คนที่มีชาติตระกูล จะมีอำนาจและทรัพย์สินมาก จึงสามารถส่งบุตรหลานไปเรียนในสถานศึกษาชั้นนำได้ ในขณะที่ชนชั้นกลางและชนชั้นล่างต้องใช้ความพยายามอย่างมากเพื่อที่จะได้โอกาสในการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม (Tan & Damnoen, 2020) ทั้งนี้เนื่องจากระบบของสังคมและการเมืองที่ไม่เปิดโอกาสให้พวกเขามากพอ ปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ถือว่าเป็นเครื่องชี้วัดสถานภาพทางสังคมของบุคคลในสังคมและกลายเป็นค่านิยมของสังคมโลกในยุคนี บุคคลในสังคมปัจจุบันจึงแข่งขันกันแสวงหาสิ่งเหล่านี้อย่างไม่หยุดยั้งเพื่อยกระดับสถานภาพทางสังคมของตนให้สูงขึ้น จนบางแห่งทำให้เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง และมีผลออกมาเป็นความวุ่นวายของสังคม

เนื่องจากการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมของแต่ละประเทศมีความหลากหลาย ผู้เขียนจึงได้เพิ่มเติมรายละเอียด เรื่องการแบ่งช่วงชั้นในสังคมไทยและสังคมอินเดียเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของประเทศที่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาพุทธแล้วนำมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ต่อไป

การแบ่งช่วงชั้นในสังคมไทย (Social Stratification in Thailand)

จากประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย การจัดระบบช่วงชั้นของสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยโดยมี ผู้ปกครองในยุคสมัยนั้น ๆ เป็นผู้กำหนดสถานภาพทางสังคมของประชาชน หลักการในการแบ่งช่วงชั้นส่วนใหญ่ มักจะมีสาเหตุมาจากการปกครองในสมัยนั้น

1. สมัยสุโขทัย ใช้การปกครองระบอบพ่อปกครองลูก มีความหมายเป็นนัยว่าผู้ปกครองคือ พระมหากษัตริย์สุโขทัยสมัยนั้นมองประชาชนเหมือนดังลูกหลาน ญาติมิตร เมื่อผู้ปกครองมีทัศนคติต่อประชาชน เช่นนั้น การปกครองย่อมมีความห่วงใยใกล้ชิด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในสมัยนั้นยังมีประชากรจำนวนไม่มาก การปกครองสามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง ย่อมมีผลต่อการแบ่งช่วงชั้นของสังคม กล่าวคือ แม้สุโขทัยมีลักษณะเด่นที่ ราษฎรมีความใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์ในระบบที่เรียกว่า “พ่อปกครองลูก” ก็ตาม แต่ความจำเริญทางสังคม และความจำเป็นในด้านการรักษาความสงบ ในยามสงครามจึงทำให้ มีการจัดระเบียบสังคมขึ้น สังคมสุโขทัยอาจ แบ่งเป็น 4 ชั้นคือ

1. พ่อขุน เป็นชนชั้นผู้ปกครอง ซึ่งมีคำเรียกเป็นคำอื่น ๆ เจ้าเมือง พระมหาธรรมราชา เป็นต้น
2. ลูกขุน เป็นข้าราชการ ข้าราชการที่มีหน้าที่ช่วยปกครองเมืองหลวง หัวเมืองใหญ่น้อย และภายใน พระราชสำนัก เป็นกลุ่มคนที่ใกล้ชิดได้รับความไว้วางใจจากเจ้าเมือง ให้ปฏิบัติหน้าที่บำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ไพร่ฟ้า มักพบคำนี้ในศิลาจารึกลูกขุน
3. ไพร่ คือ สามัญชน ราษฎรทั่วไปที่อยู่ในราชอาณาจักร
4. ทาส เป็นชนชั้นที่ไม่มีอิสระในการดำรงชีวิตเยี่ยงสามัญชนหรือไพร่ ปัจจุบันยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่าใน สมัยสุโขทัยมีทาสหรือไม่ มีทาสชนิดใด

2. สมัยอยุธยา เริ่มมีการรวบรวมกำลังคนเป็นหมวดหมู่ และการบริหารบ้านเมือง จึงมีการนำระบบศักดินา มาใช้ในการจัดระเบียบสังคมในสมัยอยุธยา ระบบศักดินาเป็นระบบการแบ่งชนชั้นของผู้คนในสังคมในสมัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในพ.ศ.1997 กำหนดให้บุคคลทุกประเภทในสังคมไทยมีศักดินาทุกคน นับตั้งแต่พระ บรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง ไพร่ ทาส พระสงฆ์ ยกเว้นพระมหากษัตริย์ ที่มีได้ระบุดัชนี เพราะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน อยู่แล้ว หมายถึงเป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งหมด

พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นทั้งเจ้าชีวิตและเจ้าแผ่นดิน มีอำนาจเด็ดขาดในการบริหารบ้านเมือง และออก กฎหมาย การตัดสินคดี รวมทั้งการแต่งตั้งถอดยศ ศักดินาของเจ้านายและขุนนาง

พระบรมวงศานุวงศ์ คือเจ้านาย ที่รับราชการสนองพระมหากษัตริย์ บุคคลเหล่านี้ได้รับเกียรติยศและ อภิสิทธิ์มาแต่กำเนิด มีตำแหน่งสืบสายสกุลต่อกันมา เช่นเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ และ หม่อมหลวง ตำแหน่งดังกล่าวเรียกว่า “สกุลยศ”

ขุนนาง คือผู้ที่รับราชการสนองพระเดชพระคุณพระมหากษัตริย์ ควบคุมดูแลไพร่หลวงและไพร่สม มี ศักดินา 10,000-400 ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีการตราทำเนียบศักดินาขุนนาง ว่าด้วยยศ ราชทินนาม ตำแหน่ง ศักดินา เช่น กำหนดให้เจ้าพระยาจักรีศรีอริยวงศาคต ตำแหน่งคือสมุหนายก ศักดินาคือจำนวน 10,000 หมายถึงยศคือเจ้าพระยา ราชทินนามคือจักรีศรีอริยวงศาคต ศักดินาคือจำนวน 10,000 ขุนนางมีอภิสิทธิ์หลาย ประการ เช่น มีไพร่ไว้ในครอบครอง ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน มีสิทธิ์เข้าเฝ้าเมื่อเสด็จออกจากราชการ เป็นต้น

ไพร่ คือ พลเมืองสามัญชน ทั้งหญิง-ชาย มีศักดินาระหว่าง 10-25 ไพร่ต้องทำงานอุทิศแรงงานให้แก่รัฐ โดยไม่ได้ค่าตอบแทน เพราะถือเป็นหน้าที่ โดยมีมูลนายเป็นผู้ควบคุม ดังนั้น ไพร่ทุกคนจึงต้องสังกัดมูลนาย สำหรับผู้หญิงที่ขึ้นทะเบียนไพร่ มักได้รับยกเว้นไม่ต้องทำงาน ยกเว้นกรณีที่ทางราชการต้องการใช้งานในบางโอกาส ไพร่มีหลายประเภท โดยแบ่งตามสังกัดมูลนาย ได้แก่ ไพร่หลวง ไพร่สม ไพร่ส่วย

ทาส คือผู้ตกเป็นสินทรัพย์ของนายทาส รับใช้ทำงานโดยไม่ได้รับผลตอบแทน หากทำผิดอาจถูกลงโทษ เมียนตี แต่ไม่ได้กระทำถึงแก่ชีวิตเป็นกลุ่มคนที่มีศักดินาต่ำสุด คือ 5 ตามกฎหมายลักษณะทาส พ.ศ. 2191 แบ่งทาสออกเป็น 7 ชนิด คือทาสสินไถ่ ทาสในเรือนเบี้ย ทาสที่ได้มาด้วยการรับมรดก ทาสที่ช่วยไถ่จากทนต์โทษ ทาสท่านให้ ทาสที่ได้มาจากการช่วยให้พ้นจากความอดอยาก ทาสเชลย

3. สมัยรัตนโกสินทร์ การจัดโครงสร้างชนชั้นทางสังคมยังใช้ระบบศักดินาเหมือนสมัยอยุธยาแต่มีจุดเปลี่ยนที่สำคัญอันเป็นรอยต่อเชื่อมมาถึงปัจจุบันก็คือการประกาศเลิกทาส และเลิกระบบไพร่

4. สังคมไทย พ.ศ. 2475-ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ใน พ.ศ. 2475 เป็นเรื่องสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังจะเห็นได้จากประกาศหลัก 6 ประการ ของคณะราษฎร ที่เป็นแนวทางในการปกครอง ซึ่งประกอบเอกสาร ความสงบสุขภายในการบำรุงสุขของราษฎรในทางเศรษฐกิจ การมีสิทธิเสมอภาค การมีเสรีภาพ และการศึกษา

โดยหลักการของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศชาติ มีผลให้บุคคลในประเทศมีความเสมอภาคกันทั้งทางกฎหมายและมีเสรีภาพในการพูด การเขียน ที่ไม่ล่วงล้ำอธิปไตยผู้อื่น มีสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย สิ่งเหล่านี้ทำให้ระบบชนชั้นหมดไป

การแบ่งช่วงชั้นในสังคมอินเดีย (Social Stratification in India)

การแบ่งช่วงชั้นในประเทศอินเดียมีประวัติศาสตร์อันยาวนานซึ่งโดยส่วนใหญ่จะแบ่งช่วงชั้นเป็นระบบวรรณะ(Caste System) แม้ว่าบางช่วงของประวัติศาสตร์จะมีการเปลี่ยนเป็นระบบอื่น ๆตามคำสั่งของผู้ปกครองสมัยนั้น เช่น สมัยราชวงศ์โมกุลของศาสนาอิสลาม แต่ระบบวรรณะก็ยังฝังรากลึกในสังคมอินเดียคู่กับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูอย่างแยกกันไม่ออก

ระบบวรรณะ(Caste System)

Majumdar (1976) อธิบายเรื่องวรรณะว่าในสังคมฮินดู มีความเชื่อมั่นในหลักการที่ปรากฏในคัมภีร์ฤคเวทในศาสนาฮินดูที่ว่าพระพรหมทรงสร้างพวกพราหมณ์จากพระโอษฐ์ สร้างนักบวช(กษัตริย์) จากพระพาหา (แขน) สร้างพ่อค้า(แพศย์) จากพระอุทร(ท้อง) และทรงสร้างกลุ่มผู้รับใช้(ศูทร) จากพระเพลา(ขา)

Hutton(1963) อธิบายว่าวรรณะเป็นผลพวงมาจากความแตกต่างทางสรีระ

คำว่า วรรณะ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน สามารถแปลได้หลายนัย ได้แก่ 1) สี เช่น เบญจวรรณ แปลว่า 5 สี 2) ผิว เช่น ขอให้เจริญด้วยวรรณะ มักใช้คู่กับคำว่าผิวพรรณ เป็น ผิวพรรณวรรณะ 3) ชั้นชน, ในสังคมฮินดูแบ่งคนออกเป็น 4 วรรณะ 4) หนังสือ เช่น วรรณกรรม วรรณคดี

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) (2532) อธิบายเรื่องวรรณะไว้ว่า คำว่า “วรรณะ” แปลว่า “สีผิว” ทำให้สันนิษฐานว่า การแบ่งชั้นคนในระยะแรกคงถือตามสีผิว คำอีกคำหนึ่งที่คู่กันมากับคำว่า “วรรณะ” ก็คือคำว่า “ชาติ” แปลว่า “กำเนิด” ซึ่งหมายความถึงไปถึงเชื้อชาติหรือเผ่าพันธุ์ พิจารณาในแง่นี้ การแบ่งชนชั้นคงเกิดจากการแบ่งแยกพวกหมู่กันตามเผ่าพันธุ์ด้วย การแบ่งช่วงชั้นในสังคมตามระบบวรรณะของสังคมอินเดียนี้ เป็นเครื่องมือสงวนและจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพและกิจกรรมทั้งหลายต่างกับในสังคมอื่นซึ่งส่วนมากการประกอบอาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจอันเนื่องด้วยอาชีพ เป็นเครื่องแบ่งชนชั้น

ประเวศ อินทองปาน (2564) อธิบายเรื่องระบบวรรณะว่าเกิดจากพวก “อริยะ” หรือ “อารยัน” เข้าไปรุกราน และทำสงครามกับชนพื้นเมืองเจ้าของถิ่นเดิมในอินเดีย ซึ่งเรียกว่าพวก “มัลลชะ” (หรือทาสยุ หรือทราวิท) ในยุคโบราณ เมื่อพวกอารยันโจมตีอินเดียของชาวทราวิทจนชนะสงคราม จากนั้นก็มีการแต่งงานกันระหว่างชาวอารยันและชาวทราวิทมากขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้ชาวอารยันซึ่งมีความภูมิใจในเชื้อชาติของตนเองมากเริ่มหาวิธีการที่จะป้องกันไม่ให้ถูกกลืนชาติ เพราะถ้าปล่อยให้แต่งงานกันแบบนี้ ในไม่ช้าอายุคนก็จะไม่เหลือชาวอารยันแท้ พวกเขาจึงได้สร้างระบบกีดกันทางสังคม โดยห้ามไม่ให้พวกทราวิทแต่งงานกับพวกอารยัน อ่างเหตุผลทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในการแบ่งวรรณะเป็น 4 วรรณะ เพื่อความบริสุทธิ์ของเชื้อชาติและเพื่อให้ง่ายต่อการปกครอง โดยถือว่าแต่ละวรรณะเกิดจากอวัยวะของพระพรหมที่ต่างกันและมีหน้าที่ต่างกัน คือ

1. วรรณะพราหมณ์ (Brahmins) เกิดจากพระโอษฐ์ของพระพรหม มีเครื่องแต่งกายสีขาว หมายถึงความบริสุทธิ์ มีหน้าที่สวดมนต์ ติดต่อกับพระเจ้า สอนศาสนา ประกอบพิธีกรรมแก่ทุกวรรณะ ศึกษาจดจำสืบทอดัมฤต เป็นบุโรหิตให้คำปรึกษากับกษัตริย์ ใช้เครื่องแต่งกายสีขาว
2. วรรณะกษัตริย์ (Kshatriyas) เกิดจากพระพาหาหรือแขนของพระพรหม ถือว่าสืบเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์ มีเครื่องแต่งกายสีแดง หมายถึงนักรบ ทำหน้าที่สู้รบ ป้องกันหรือขยายอาณาจักร ปกครองบ้าน เมือง และเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
3. วรรณะแพศย์ (Vaishyas) เกิดจากพระโสณีหรือตะโพกของพระพรหม มีเครื่องแต่งกายสีเหลือง เป็นพวกแสวงหาทรัพย์สมบัติ ได้แก่ พวกพ่อค้า คหบดี เศรษฐี ศิลปินและเกษตรกร
4. วรรณะศูทร (Shudras) เกิดจากพระบาทของพระพรหม มีเครื่องแต่งกายสีดำหรือสีอื่น ๆ ที่ไม่ สดใส มีหน้าที่เป็นกรรมกร ลูกจ้างผู้ใช้แรงงาน หรือทำงานบริการวรรณะอื่น ๆ ถือเป็นวรรณะที่ต่ำที่สุด ต่อมาเมื่อ พวกนอกวรรณะเกิดขึ้น คือ “จันทาล” (Untouchable) หรือ “ดาลิต” ถือเป็นวรรณะต่ำสุด เป็น พวกลูกที่เกิดจากพ่อแม่ต่างวรรณะแต่งงานกัน ถูกรังเกียจเหยียดหยาม คนวรรณะอื่นไม่คบค้าสมาคมด้วย

มุมมองของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีต่อการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นศาสนาเก่าแก่ที่เกิดมาก่อนศาสนาอื่น ๆ จึงมีประวัติศาสตร์ที่เนื่องกับศาสนามากมาย ทั้งประวัติศาสตร์ของศาสนาตนเองและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนายิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น ประวัติศาสตร์อันยาวนานนี้เอง ทำให้มีความเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อ เทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในหลายยุคหลายสมัย

มุมมองของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีต่อระบบทาส

Sharma (1958) อธิบายถึงคำว่า "dasa" ในศาสนาพราหมณ์โบราณยุคพระเวทว่าหมายถึง “ทาส” อย่างไรก็ตาม ความหมายของคำนี้เป็นไปอย่างหลวมๆ ในคัมภีร์ฤคเวท ซึ่งอาจหมายถึงคนรับใช้ก็ได้ ทาสถูกมอบให้เป็นของขวัญได้ ส่วนคำว่า dasi “ทาสี” หมายถึงกลุ่มทาสผู้หญิง ซึ่งมีความหมายทำนองว่าเป็น หญิงรับใช้ในบ้าน ส่วนภายหลังยุคพระเวท (600 ปีก่อนคริสตกาล) ชาวฮินดูบางส่วนมีมุมมองว่าทาสเป็นสัญญาณของความล้าหลังและเห็นว่าควรให้สิทธิในทรัพย์สินแก่ทาสและยกเลิกการเป็นทาสทางพันธุกรรม ห้ามขายและจำนำเด็กเป็นทาส โดยได้มีการใช้ระบบใหม่แทนทาสโดยเรียกกลุ่มคนที่ใช้แรงงานว่า “ศูทร” ซึ่งรับจ้างทั่วไป แม้กระนั้นพวกศูทรก็ไม่ได้รับการดูแลตามที่ควรจะเป็น จึงมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบากคล้ายทาส

มุมมองของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีต่อระบบศักดินา

Sharma (2009) กล่าวถึงระบบศักดินาอินเดียว่าเป็นสังคมศักดินาที่ประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างทางสังคมของอินเดีย ในสมัยราชวงศ์คุปตะจากเอเชียกลางยึดครองตอนเหนือของอินเดีย มีบทบาทสำคัญในการนำระบบศักดินาและมาใช้ในอินเดีย คำว่า *samanta* อันหมายถึงขุนนางศักดินา ถูกนำมาใช้กับผู้ที่ได้รับที่ดินหรือ

ผู้ปกครองศักดินา หากขุนนางสามารถรบแล้วยึดครองภูมิภาคต่างๆได้ ก็จะนำไปสู่ตำแหน่งการบริหารระดับสูง ระบบนี้แพร่หลายในอินเดียจนถึงสมัยราชวงศ์โมกุลในศตวรรษที่ 16 คำว่าศักดินาในอินเดียจะมีความคล้ายคลึงกับยุโรป กล่าวคือขุนนางถือครองที่ดินที่ได้รับจากกษัตริย์แล้วเข้าไปรับราชการทหารเพื่อรับใช้ราชสำนัก ข้าราชการบริหารจะเช่าที่ดินของขุนนาง ในขณะที่ชาวนามีหน้าที่ช่วยทำนา และอาศัยอยู่บนที่ดินของขุนนาง ใช้แรงงานเพื่อแลกกับการคุ้มครองทางทหารและได้รับส่วนแบ่งของผลผลิตตามสัญญา

มุมมองของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีต่อระบบชนชั้น

เนื่องจากระบบชนชั้นทางสังคม (Class System) ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยคือ ปัจจัยด้านชาติตระกูล, ระดับการศึกษา, อาชีพ, รายได้และอำนาจ ซึ่งเมื่อมาผนวกเข้ากับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จึงอยู่ในกรอบของระบบวรรณะไปโดยปริยาย กล่าวคือถ้าแบ่งชนชั้นตามชาติตระกูล ชาวฮินดูก็จะรู้แฉะใจว่าตนเกิดในตระกูลใด หากเกิดในตระกูลพราหมณ์ก็ต้องเป็นพราหมณ์ไปตลอด ทำนองเดียวกันกับการแบ่งชนชั้นตามอาชีพก็ไม่พ้นที่จะอยู่ในกรอบใหญ่คือระบบวรรณะเช่นกัน ดังนั้น ระบบชนชั้นทางสังคมของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูก็จะผสมกลมกลืนไปกับระบบวรรณะจนยากจะแยกแยะออกจากกัน มุมมองที่ชาวฮินดูมีต่อระบบชนชั้นก็จะคล้ายๆกับมุมมองที่มีต่อระบบวรรณะ

มุมมองของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีต่อระบบวรรณะ

เนื่องจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นศาสนาที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน การจะอธิบายเรื่องระบบวรรณะจึงต้องอธิบายทั้งมุมมองสมัยโบราณและมุมมองในสมัยปัจจุบัน รวมถึงมุมมองของศาสนาพราหมณ์ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างจากมุมมองของศาสนาฮินดูก็ได้ ในยุคอินเดียโบราณ หากศาสนิกคนใดต้องการจะติดต่อกับพระเจ้าต้องผ่านพราหมณ์เท่านั้น เหตุนี้ทำให้พราหมณ์มีสถานะที่สูงอยู่ในสังคมในมุมมองของชาวอินเดียที่นับถือศาสนาพราหมณ์มายาวนาน ต่อมาเมื่อชนเผ่าอารยันค่อยๆรุกรานชาวทราวิเดียนซึ่งเป็นชนเผ่าดั้งเดิมในประเทศอินเดีย จึงสร้างระบบวรรณะขึ้นมา หากใครแต่งงานข้ามวรรณะจะมีผลทำให้ลูกที่เกิดมาอยู่ในสถานภาพที่ต่ำที่สุด ในสังคมที่เรียกว่า จันทาล นักปราชญ์สันนิษฐานว่า พวกนักบวช นักรบและพ่อค้า เผ่าอารยัน ได้กลายมาเป็นคนวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์และแพศย์ พวกทาสของอารยันได้กลายมาเป็นวรรณะศูทร ส่วนพวกเจ้าถิ่นชมพูทวีปแต่เดิม และชนเผ่าล้าหลังอื่นๆ เป็นพวกนอกวรรณะก่อน และค่อยๆ ถูกจัดรวมเข้าในวรรณะต่ำ (ประเวศ อินทองปาน, 2564)

Sonawani (2017) ได้ทำการศึกษาว่ามีนักวิชาการชาวฮินดูโบราณมองว่าแนวคิดการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมว่าในสมัยอินเดียโบราณไม่เหมือนกับแนวคิดของชาวฮินดูในปัจจุบัน เพราะเมื่อ 7000 กว่าปีก่อน คนอยู่กันเป็นกลุ่มโดยมีความเชื่อของตนเอง กลุ่มฮินดูโบราณไม่มีปัญหาเรื่องชนชั้นแต่กลุ่มพระเวท(พราหมณ์)พยายามจะมีอิทธิพลเหนือกลุ่มอื่นๆ จึงสร้างความเชื่อเรื่องพระอิศวรและเทพเจ้าองค์อื่นๆขึ้นมา จนเกิดความเข้าใจที่ผิดเกี่ยวกับระบบการแบ่งช่วงชั้น ทั้งนี้เพราะระบบวรรณะ(Varna system) ของศาสนาพราหมณ์(Vedic religion) แบ่งคนตามการเกิดคือเกิดอยู่วรรณะใดก็อยู่วรรณะนั้นๆตลอดชีวิต ขณะที่ Caste system ของศาสนาฮินดูโบราณ(Hindu religion) แบ่งคนตามพื้นฐานอาชีพ(ความถนัดที่แตกต่างกัน) จึงสามารถเปลี่ยนแปลงอาชีพไปอยู่กับกลุ่มอื่นได้โดยไม่ต้องถูกบังคับให้อยู่กับกลุ่มเดิม นับเป็นความผิดพลาดของนักการศาสนาบางคนในยุคโบราณที่เหมารวมศาสนาพราหมณ์และศาสนาฮินดูว่าเป็นศาสนาเดียวกัน ซึ่งสมมติฐานเรื่องว่าพระเวทเป็นแหล่งกำเนิดของศาสนาฮินดูโบราณนั้นไม่ถูกต้องเพราะรากฐานที่มาของสองศาสนานี้แตกต่างกัน หากแต่ปัจจุบันทั้งสองศาสนาถูกเหมารวมกันเป็นศาสนาที่เรียกว่าศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ระบบวรรณะในสมัยโบราณ(Varna system) เป็นการกำหนดเด็กที่เกิดมาในทันทีว่าต้องอยู่ในวรรณะนั้นตลอดชีวิต แม้เด็กคนนั้นจะมีสติปัญญาความสามารถมากเพียงใด ก็ไม่สามารถทำหน้าที่อื่นได้ คล้ายตั้งโดนคำสาปให้อยู่ในสถานภาพที่ไม่ได้เลือกไปจนตลอดชีวิต โดยสามัญสำนึกทั่วไป มนุษย์ทุกคนไม่มีใครต้องการอยู่ใน

สถานภาพชั้นต่ำในสังคม ต่างก็ต้องการมีชีวิตที่เจริญรุ่งเรือง มีทรัพย์สินเงินทอง มีความสะดวกสบายในชีวิต แต่ระบบวรรณะกลับสะกดคนเหล่านั้นไม่ให้มีโอกาสจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน

สมหวัง แก้วสุฟอง (2559) อธิบายถึงมุมมองของวรรณะต่ำที่มีต่อระบบวรรณะว่า ไม่เป็นธรรมกับคนในสังคม ชาวฮินดูจำนวนมากย่อมรู้สึกว่าการจะทนอยู่กับระบบวรรณะ ดังนั้น หากไม่ยอมอยู่กับระบบวรรณะอีกต่อไปก็ต้องเปลี่ยนศาสนาที่ตนนับถือไปเป็นศาสนาอื่น ตัวอย่างที่ชัดเจนก็คือ ดร. บี. อาร์. อัมเบดการ์ ซึ่งเกิดในวรรณะจัณฑาล เป็นตัวแทนมุมมองแบบอสังครายนิยม และเป็นตัวแทนแนวคิดแบบพุทธ รู้สึกถึงความไม่เป็นธรรมในสังคม มองว่าระบบวรรณะผิดมาตั้งแต่ต้น จึงต้องทำการทำลายระบบวรรณะทั้งระบบเพื่อที่มนุษย์จะได้พัฒนาตนเองให้ดีที่สุดโดยไม่มีเรื่องวรรณะมาเป็นอุปสรรค

ดร. บี. อาร์. อัมเบดการ์ ยังเป็นผู้ชักชวนชาวอินเดียที่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูให้หันมานับถือพระพุทธศาสนาจำนวนมาก ทำให้บุคคลเหล่านั้นมีสิทธิที่จะใช้ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ หากบุคคลใดพัฒนาตนเองได้ดีก็ย่อมมีโอกาสที่จะเข้าถึงการศึกษาชั้นสูง อาชีพที่ดี ทรัพย์สินเงินทอง และยังสามารถทำให้ครอบครัวของตนมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยไม่ต้องถูกกดด้วยระบบวรรณะอีกต่อไป

ในขณะเดียวกัน มหาตมะคานธีซึ่งเป็นตัวแทนของชาวฮินดูซึ่งอยู่ในวรรณะสูงและเป็นนักปราชญ์สารัตถนิยมก็มองว่าระบบวรรณะคือการแบ่งงานให้คนในสังคมช่วยกันทำตามความถนัด แต่หลักการนี้ถูกบิดเบือนโดยผู้ที่ต้องการเอาเปรียบคนส่วนใหญ่ในสังคมจึงเอาระบบวรรณะมาอ้าง คานธีจึงแก้ไขด้วยการปฏิรูปแนวความคิดเรื่องวรรณะให้ผู้คนกลับไปหาจิตวิญญาณดั้งเดิมที่แท้จริงของระบบวรรณะ

Sharma (2008) ยังได้อธิบายถึงที่มาของการแบ่งวรรณะของอินเดียในปัจจุบันว่า ไม่เหมือนการจัดระเบียบสังคมของชาวฮินดูในอดีตซึ่งทำโดยฤๅษี ซึ่งสมัยนั้นถือเป็นการสร้างสังคมโดยให้ทุกระดับชั้นช่วยกันเสริมให้อวัยวะต่างๆ ในร่างกายที่ช่วยกันทำงาน ไม่มีส่วนใดเหนือหรือด้อยกว่ากัน ในภควัทคีตา XVII.41 ได้รจนาว่าวรรณะถูกสร้างขึ้นโดยพระกฤษณะตามความแตกต่างของคุณสมบัติและการกระทำของคน ในส่วนของมหาภารตะ (12. 188) ได้กล่าวว่าไม่มีใครสูงหรือต่ำด้วยชาติกำเนิดและอาตมสัน วิญญาณสามารถก้าวผ่านการฝึกฝนทางจิตวิญญาณผ่านสังสารวัฏ สิ่งมีชีวิตที่สร้างขึ้นเขาแบ่งออกเป็นวรรณะตามความถนัดเท่านั้น แม้แต่นักปราชญ์ฮินดูที่ยิ่งใหญ่หลายคนก็มาจากชาติกำเนิดที่ต่ำต้อย Raj Pandit Sharma มองว่าระบบชนชั้นวรรณะของอินเดียถูกสร้างภาพว่าเป็นความเลวร้ายเพื่อจัดการกับศาสนาฮินดู โดยมีกลุ่มชาวมุสลิม, ชาวอังกฤษ, มิชชันนารีของศาสนาคริสต์, นักประวัติศาสตร์, คอมมิวนิสต์, นักการเมือง, นักข่าวและกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์สังคมอยู่เบื้องหลัง ดังนั้น ระบบจารีตวรรณะดั้งเดิมที่ดั่งามของอินเดียอาจจะสูญสิ้นไปเมื่อต้องเผชิญกับการกระทบที่รุนแรงจากยุคสมัยที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว

แม้ว่าในทางนิตินัยไม่มีการกำหนดระบบวรรณะในกฎหมายของอินเดียแล้ว และนักวิชาการพยายามอธิบายถึงบริบทของระบบวรรณะว่ามีผลพวงมาจากสิ่งต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่ในทางพฤตินัยระบบวรรณะยังฝังรากลึกในสังคม ทำให้ชาวอินเดียที่เคร่งครัดในศาสนาที่ยึดมั่นในระบบวรรณะเหมือนดังสมัยยุคพระเวท โดยจะสามารถพบเห็นความเป็นอยู่แบบวรรณะได้ชัดเจนมากในชนบทของอินเดีย

อนึ่ง ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย เพื่อความคงอยู่ของศาสนา เช่นปรับเปลี่ยนลักษณะของการใช้ภาษาในศาสนาและลักษณะของเทพเจ้าที่นับถือ ปรับปรุงคำสอนให้เหมาะสมกับความต้องการของคนที่หลากหลาย และนักวิชาการชาวฮินดูต่างช่วยกันทำงานวิจัยเพื่อสนับสนุนเหตุผลเรื่องระบบวรรณะ สิ่งเหล่านี้อาจเป็นเหตุผลที่ทำให้ศาสนา พราหมณ์-ฮินดู ยังคงได้รับความนับถือจากประชาชนในอินเดียจำนวนมาก

มุมมองของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม

การวิเคราะห์มุมมองของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมจึงเป็นการมองภาพในสมัยพุทธกาลซึ่งพระพุทธองค์ทรงอยู่ในสังคมอินเดียเมื่อสองพันกว่าปีที่ผ่านมา สังคมสมัยนั้นมีทั้งระบบทาส ระบบศักดินา ระบบชนชั้น และระบบวรรณะ

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2532) กล่าวถึงสาเหตุว่าเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นท่ามกลางสังคมที่เชื่องช้าและดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาพราหมณ์ และหลักคำสอนจำนวนมากในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นด้วยความมุ่งหมายที่จะแก้ไขความเชื่องช้าตามหลักศาสนาพราหมณ์ ดังนั้น การศึกษาพระพุทธศาสนาโดยวิธีเปรียบเทียบกับคำสอนในศาสนาพราหมณ์ จึงช่วยให้เข้าใจคำสอนในพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

มุมมองของศาสนาพุทธที่มีต่อระบบทาส

ในตำราทางพระพุทธศาสนาภาษาบาลี พบว่ามีคำว่าทาสอยู่หลายแห่ง ดังพจนานุกรมภาษาบาลี(The Pali Text Society's Pali-English dictionary) ได้รับการแปลโดย Davids and Stede (1925) คำว่า Amaya-dasa หมายถึง "ทาสโดยกำเนิด" Kila-dasa แปลว่า "ทาสซื้อมา" อย่างไรก็ตามคำว่า dasa ในตำราโบราณอาจหมายถึง "คนรับใช้"

สมัยพุทธกาลมีทาสและทาสีตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกดังเช่นในพระวินัยปิฎกเล่มที่ 4 มหาวรรค กล่าวถึงทาสคนหนึ่งหนีไปวชกับพระภิกษุ จนเป็นเหตุให้เจ้าของทาสไม่พอใจ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติห้ามพระภิกษুবวชให้ทาสที่เจ้านายไม่อนุญาต หากรูปใดบวชให้ทาส ต้องอาบัติทุกกฏ

จากเหตุการณ์นี้ อาจกล่าวได้ว่าแม้พระพุทธองค์จะให้โอกาสคนทุพพลภาพเข้ามาบวช แต่หากพระศาสนาถูกตีเคียนโดยประชาชน พระองค์ก็ทรงปรับปรุงเพื่ออนุเคราะห์สังคมไม่ให้เกิดการกระทบกับงานเผยแผ่ศาสนา อย่างไรก็ตาม ทาสหรือทาสีก็สามารถบรรลุนิพพานได้หากปฏิบัติตามหลักอริยสัจ 4 ดังจะเห็นได้จากการที่นางทาสีได้ฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วได้บรรลุนิพพานเช่นเดียวกับคนที่อยู่ในสถานภาพอื่นๆ ดังตัวอย่างของปุลณิกาเถรี ใน ปุลณิกาเถรีคาถา อรรถกถา ขุททกนิกาย เถรีคาถา โสฬสกนิบาตเรื่องมีอยู่ว่า...

ในสมัยพระผู้มีพระภาคพระสมณโคตม ท่านเกิดเป็นทาสีในบ้านของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เมื่อได้ฟังมหาสีหนาทสูตรแล้ว ท่านก็บรรลุธรรมผลเป็น พระโสดาบัน แต่การบรรลุธรรมครั้งนั้นไม่มีใครทราบ ภายหลังได้แสดงธรรมให้พราหมณ์ซึ่งเป็นผู้ถือการอาบนํ้าล้างบาปได้รู้ปริยัมมรรค ทำให้อนาถบิณฑิกเศรษฐียกย่องในคุณธรรม อนุญาตให้ท่านเป็นอิสระและอนุญาตให้บวชเป็นภิกษุณี ภายหลังก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

มุมมองของพุทธศาสนาที่มีต่อระบบศักดินา, ระบบชนชั้นและระบบวรรณะ

เนื่องจากระบบศักดินาและระบบชนชั้น มีระบบวรรณะครอบคลุมอยู่ กล่าวคือในสมัยพุทธกาลสังคมสมัยนั้นเป็นระบบวรรณะ ถึงแม้จะมีศักดินาและชนชั้นอยู่บ้างแต่ก็ผนวกรวมอยู่กับระบบวรรณะ การวิเคราะห์มุมมองของพระพุทธศาสนาจึงมองไปที่ระบบหลักคือระบบวรรณะแล้ววิเคราะห์รวมกันเป็นเรื่องเดียว

เจ้าชายสิทธัตถะทรงประสูติอยู่ในตระกูลของเจ้าศากยวงศ์ซึ่งถือว่าเป็นวรรณะกษัตริย์ ในพระราชวังย่อมมีทาสและทาสีมากมาย พระองค์ได้ถูกหล่อหลอมมาด้วยระบบวรรณะ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายอย่างยิ่ง หากจะดำรงวรรณะแห่งความสะดวกสบายนี้ไปจนวาระสุดท้ายของชีวิต ก็นับเป็นเรื่องปกติที่บุคคลที่อยู่ในวรรณะกษัตริย์จะพึงมีพึงได้ แต่เจ้าชายกลับสละฐานันดรต่าง ๆ ทั้งหมด เพราะทรงมองเห็นว่าความสะดวกสบายที่ทรงได้รับเป็นเพียงของชั่วคราว ไม่ได้มีความยั่งยืน ไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ จึงทรงเสด็จออกไปจากเครื่องร้อยรัดทั้งปวงเพื่อหาหนทางพ้นทุกข์ที่แท้จริง

ความทุกข์ที่เจ้าชายได้พบเห็นเมื่อเสด็จออกนอกพระมหाराชวัง คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย โดยไม่ว่าคนผู้นั้นจะอยู่ในวรรณะใด ต่างก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย ไม่มีวรรณะใดหนีพ้นสังขารขันธ์นี้ได้เลย แม้ตัวของพระองค์

เองสักวันก็ต้องเป็นเช่นนั้น สิทธิพิเศษที่ทรงได้รับจากวรรณะกษัตริย์ไม่สามารถทำให้พระองค์พ้นทุกข์ได้ จึงทรงค้นหาหนทางพ้นทุกข์จนกระทั่งได้ตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลุดพ้นจากความทุกข์อย่างสิ้นเชิง

เมื่อพระองค์ตรัสรู้ธรรมแล้ว ทรงเห็นว่าบุคคลที่อยู่ในชนชั้นวรรณะใดก็ตาม หากทำดีย่อมถือว่าเป็นคนดี ทำชั่วย่อมถือว่าเป็นคนชั่ว หรืออาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดช่วงชั้นทางสังคม แต่ให้ความสำคัญกับการกระทำดีและชั่วของคนว่าเป็นตัวชี้วัดถึงคุณค่าของบุคคล และหากบุคคลใดปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักอริยสัจ 4 ได้ครบถ้วน ย่อมสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์เหมือนพระองค์ได้เช่นกันไม่ว่าจะเป็นระบบทาส ระบบศักดินา ระบบวรรณะและระบบชนชั้น เป็นการแสดงให้เห็นมุมมองที่มีต่อมนุษย์ทุกคนว่ามีความเสมอภาคกัน ตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเหมือนกัน และมีสิทธิที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์เสมอภาคกันหากปฏิบัติหลักอริยมรรคมีองค์ 8 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาไม่ปฏิเสธความแตกต่างกันในเรื่องฐานะ ความเป็นอยู่ของคนในสังคม

พุทธวิธีดังกล่าวมานี้ ช่วยให้ผู้สังคมสงฆ์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข พระภิกษุทุกรูปต่างต้องปลงผมและหนวดเหมือนกัน นุ่งห่มผ้าจีวรเหมือนกัน มีวัตรปฏิบัติที่เหมือนกันตามพระธรรมวินัย สิ่งที่ทำให้พระภิกษุสามารถอยู่ในพระธรรมวินัยได้ก็คือวัตรอุปสมบทที่ชัดเจนในตอนอุปสมบทคือเพื่อสลัดกองทุกข์และทำพระนิพพานให้แจ้ง ความเป็นอยู่แบบพระสงฆ์แม้จะไม่มีความสะดวกสบายทางกายเท่ากับสมัยเป็นฆราวาส แต่ก็มีความสุขทางใจที่เกิดจากการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนา (พระปลัดสมหวัง ศรีเพ็ญ และ วิโรจน์ คุ่มครอง, 2565) ความสุขสงบที่เกิดจากภายในใจนี้เอง ส่งผลให้ผู้ขออุปสมบทเป็นพระภิกษุมากขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนั้น ก็ยังมีประชาชนที่ไม่ได้อุปสมบทแต่เลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธเจ้าได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะผู้ถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเป็นจำนวนมาก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เคยตรัสถึงเรื่องวรรณะไว้ในพระสูตรที่ชื่อว่า “อัครัญญสูตร” ซึ่งกล่าวถึงพระศาสดาตามสามเณร 2 รูปที่เคยอยู่ในตระกูลพราหมณ์แล้วออกบวชเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา สามเณรจึงถูกพราหมณ์ทั้งหลายตำหนิ สิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอธิบายหมายถึงทุกวรรณะไม่ได้เกิดจากส่วนหนึ่งส่วนใดของพระพรหมทั้งสิ้น แต่เกิดจากการคลอตออกจากกรรมมารดา สิ่งนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้เป็นอวตารหนึ่งของพระนารายณ์อย่างแน่นอน เพราะพระองค์ทรงปฏิเสธความเป็นเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์อย่างชัดเจน และเกณฑ์การตัดสินความสูงหรือต่ำของสถานภาพทางสังคมของบุคคล ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าคนผู้นั้นอยู่วรรณะใด แต่ขึ้นอยู่กับกระทำเขา หากเป็นวรรณะสูงแต่ยังฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จอยู่ ก็ไม่ถือว่าเป็นคนดี ตรงกันข้ามกับบุคคลที่เกิดในวรรณะต่ำ แต่หากทำกรรมดีก็ถือว่าเป็นคนดี นอกจากนี้ การที่มนุษย์มีร่างกายผิวพรรณต่างกัน ฐานะต่างกันไม่ได้เกิดจากใครกำหนดแต่เกิดจากกรรมหรือการกระทำของบุคคลผู้นั้นเอง พระองค์ไม่ได้สรรเสริญคนโดยชาติกำเนิด, ชื่อ, ตระกูล, ทรัพย์สิน, อาชีพหรือวรรณะ แต่พระองค์สรรเสริญผู้ที่เข้าใจในเรื่องกรรมและตั้งใจทำกรรมดีจนหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดแล้วว่าเป็น “พราหมณ์” ที่แท้จริง

สรุป

การแบ่งช่วงชั้นทางสังคมเกิดขึ้นด้วยเหตุที่มีคนมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม จึงเป็นธรรมชาติที่จะต้องมีการจัดระบบทางสังคมเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้ บางสังคมตัดสินให้ผู้มีพลังกำลังเข้มแข็งมากเป็นผู้นำ บางสังคมเลือกให้ผู้ที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่มาเป็นผู้นำ การกำหนดช่วงชั้นมักจะทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน เช่น ระบบทาสคือการริดรอนสิทธิความเป็นมนุษย์ให้อยู่ในระดับของสัตว์หรือสิ่งของ ส่วนระบบศักดินาก็เป็นการยกผลประโยชน์ส่วนใหญ่ของชาติให้ชนชั้นปกครอง ผลคือเกิดการต่อต้านจากคนส่วนใหญ่ในสังคมจนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ของทุกประเทศทั่วโลก ส่วนระบบชนชั้นก็ทำให้เกิดกลุ่มที่ใช้อำนาจของชนชั้นที่ตัวเองเหนือว่าทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เอารัดเอาเปรียบคนที่มิชนชั้นต่ำกว่า

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นศาสนาที่เก่าแก่จึงมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน สิ่งที่น่าสนใจกว่าศาสนาอื่นก็คือ เรื่องระบบวรรณะที่ดูเหมือนจะผนวกเอาระบบทาส ระบบศักดินาและระบบชนชั้นเข้าไปด้วย จนทำให้สังคมของประเทศที่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีความเป็นอยู่ด้วยรากฐานแห่งวรรณะซึ่งแนบแน่นอยู่ในสามัญสำนึกของศาสนิก แม้ในปัจจุบันจะไม่มี การแบ่งวรรณะตามกฎหมายแต่สิ่งที่น่าประหลาดใจก็คือคนส่วนใหญ่ในสังคมก็ยังยึดติดกับระบบวรรณะอยู่ แสดงให้เห็นถึงมุมมองด้านความศรัทธาในศาสนาว่ามีอำนาจมากกว่าการบังคับใช้กฎหมายหรือจารีตประเพณี มุมมองที่ชาวฮินดูมีต่อระบบวรรณะจึงเป็นเหมือนสามัญสำนึกที่แต่งงานกันมาหลายปี แม้จะไม่ชอบบางอย่างแต่ก็ขอยู่ด้วยกันจนวันตาย ยกเว้นบางคนซึ่งอยู่ในวรรณะต่ำจนรู้สึกว่าจะไม่ยุติธรรมจนเริ่มหาทางออกจากระบบวรรณะไปนับถือศาสนาอื่นที่มีเหตุผลมากกว่า

ในส่วนของพุทธศาสนามีมุมมองว่าแม้มนุษย์ทุกคนจะมีความแตกต่างกัน แต่มีสิ่งที่เหมือนกันคือทุกคนล้วนมีร่างกายและจิตใจ พระพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติเพื่อให้จิตใจสงบ เมื่อใดที่มนุษย์ทำจิตให้สงบจนมองเห็นโลกและชีวิตตรงไปตามความเป็นจริง คือเห็นว่ามนุษย์ทุกคนเสมอภาคกันคือเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เมื่อปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่น จิตใจย่อมบริสุทธิ์และเกิดความเมตตาต่อทุกชีวิต เลิกคิดเบียดเบียน เลิกเอาใจเอาเปรียบ เลิกรังเกียจผู้อื่น จะมีแต่ความปรารถนาอยากให้อื่นพ้นจากความทุกข์ หากทุกศาสนาให้ความสำคัญกับการฝึกจิตใจให้สงบและเป็นสัมมาสมาธิ จะกลายเป็นศาสนาสากล (Cosmic Religion) ที่มีคำสอนสากลคือการฝึกจิตให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เมื่อมนุษย์เข้าถึงความสุขภายในจิต ความขัดแย้งที่เกิดจากการแบ่งชนชั้นวรรณะย่อมหมดไป

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2542). พุทธศาสนากับการจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคม. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 25(2), 6-27.
- ชวลิตวิทย์ อรุณปรการ, นวลวรรณ พูลสุพลฉัตร และ สรวิชัย วงษ์สอาด. (2565). การใช้บาร์มี 10 ในการพัฒนาตนเองและสังคม. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 4(1), 49-56
- นิสาพร วัฒนศัพท์, ฐานิดา บุญวรรณ และ ศิวาภรณ์ ไชยเจริญ. (2559). ช่วงชั้นทางสังคม ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมและการอธิบายถึงความเป็นประชากรกลุ่มเปราะบางในสังคม. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข*, 10(4), 362-376.
- ประเวศ อินทองปาน. (2564). *ศาสนาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. (2523). *การจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระปลัดสมหวัง ศรีเพ็ญ และ วิโรจน์ คุ่มครอง. (2565). การวิเคราะห์ทุกขในอรรถกถาสุตตที่มีความสัมพันธ์ต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(2), 654-663.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2532). *พุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลดคิมทอง
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมหวัง แก้วสุฟอง. (2559). ระบบวรรณะ ปัญหาและทางออกในมุมมองของมหาตมะ คานธี และ ดร.บี.อาร์. อัมเบดการ์. *วารสารปณิธาน*, 12(2), 121-139.
- Brennan C. (2018). *Max Weber on Power & Social Stratification: An Interpretation & Critique*. New York: Routledge

- Davids, T., & Stede, W. (1921). *The Pali Text Society's Pali-English Dictionary*. London: True world book.
- Hutton J. K. (1963). *Caste and Race in India*. Bombay: Popular Prakashan.
- Kerbo, H. R. (2000). *Social Stratification and Inequality; Class Conflict in Historical, Comparative and Global Perspective*. New York: McGraw-Hill.
- Majumdar, R. C. (1976). *Advanced History of India*. New York: Macmillan Company.
- Sharma, R. (1958). *Aspect of Political Idea and Institutions in Ancient India*. Patna: Macmillan India.
- Sharma, R. (2009). *Indian Feudalism, C. AD 300-1200*. Patna: Macmillan India.
- Sonawani, S. (2017). *The Origins of the Caste System a New Perspective*. Pune: Pushpa Prakashan.
- Tan, C. C., & Damnoen, P. S. (2020). Buddhist Noble Eightfold Path Approach in the Study of Consumer and Organizational Behaviors. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 1–20.
- William, M. (1891). *Brahmamism and Hinduism Religious Thought and Life in India*. New York: New York: Macmillan Company.